

Bitje
je molk spočelo.
Pesem pesmi.
Zunaj pleše groza
črk razpostavljenih.
Zunaj ni neba,
ni mogoče
biti beseda.

Vlado
Žabot

Stražar

Potem tudi škržatov ni bilo več... čelada je glodala lobanjo. Skozi bolečino se je plazila omotica. V daljavi je trepetala modrina in razžrti robovi so štrleli v razžarjeno brezvetrje. Nekaj je žvečilo možgane... počutil se je kakor takrat, ko je še kot otrok imel velikega sovražnika — nikoli ni vedel, kje se skriva, z jezno rdečico obdane oči so prežale kakor dvoje hudob sredi našopirjene samozavesti... približal se je čisto potihem; in nihče nikoli ni

hotel razumeti ničesar, niti mama ne. Nekega dne pa so ga vendarle premagali, za praznike je bilo, in zmagovalec je bila sosed.

Tovariš se je ustavil!

»Tam!« je pokazal s prstom proti trepetajoči modrini. France ni mogel zaustaviti omotice, tudi žvečenje ni odjenjalo, napenjal je oči... ničesar takega ni bilo tam — skalovje in migetajoči zrak; žejen je bil, ustnice so se zlepile, v grlu je skelelo kakor velika rana.

»Je sovražnik?« je vprašal mukoma. Tovariš ga je začudeno pogledal, čez ustnice je šinilo nekaj preziru podobnega; ni maral vprašanj, samo poslušati je bilo treba in razumeti, vse drugo je bilo odveč. France je umaknil pogled, sram ga je bilo... tovariš je rožljaj z bajonetom, po skalah so tekali kuščarji, v nogah je boleče utripalo, med razpokami se

je tu in tam zganilo kakor dolgi strahovi, v grlu se je zataknil klobčič vprašanj.

»Grem!« je zamomljal tovariš. France se je zdrznil; molčal je . . .

Nekje je zazvonilo — ubito in naveličano zvonjenje je bilo. Strmel je za tovarišem, ki ga že dolgo ni bilo več, v očeh ga je ščemelo . . . in zvonjenje je bilo samota in skalovje je bilo samota in kuščarji in kače, tudi sovražnik, ki bo planil nenadoma! Sonce se je bilo že nagnilo in v obraz je zavela hladna sapica; napotil se je naprej, zvonjenje se je kakor osamljena žalost oprijemalo strahu . . . najbrž je bil pogreb, sredi zaobljenih čutnosti se je šopiril sovražnik, ostri kremplji so se pogrezali v mehkobo, da so se solzile oči, da je razbijalo v senceh . . . ničesar ni bilo mogoče domisliti, kričeče barve so požirale razpraskano bolečino, iz izsušenih zarodkov se je dvigal prah; počutil se je kot pogrebec! Mrliča ni bilo! . . . Mrlič bo šele potem, ko bodo odjeknile salve, ko bo zemlja čisto blizu, velika, neskončna . . . in ničesar več!

Zagledal je morje . . . bark ni bilo. Veliki molčeči madeži so se raztezali čez modrino in zalesketalo se je kdaj pa kdaj, da je zabolelo v očeh. Obala je bila pusta, na produ ob pomolu so ležale razbitine odsluženega čolna, nad čermi so krožili ptiči, pobočje je bilo poraščeno z borovci in grmičevjem, v kotanji se je stiskala vas; med hišami ni bilo opaziti nobenega življenja in tudi zvonjenje je bilo kakor mrtva, izsušena trdota, ki ne pozna domačnosti. Steza se je polagoma spuščala proti vasi — siva, mrtva pročelja so boljčala v popoldansko vročino in otožno riganje osla, ki se je utrgalo z nekega dvorišča, je spominjalo na kričanje bebca, ki svari pred tujo, komaj sluteno norostjo.

France je zavil s poti. V uniformo se je zagrizlo bodičevje in po obrazu je ščegetala pajčevina, zvonjenje je prenehalo, naslonil se je na skalo in čakal . . . osel je rigal še kar naprej, sedaj že nekoliko hripavo in zdelo se je, da sploh ne namerava odnehati; obzorje se je rahlo zameglilo, med meglicami se je potapljalo nekaj rdečkastega, grozilo je, da bo šavsnilo po lobanji, da bo razpraskalo oči — sovražnik je bil našopirjen in besen, kot da nikoli ne bi bilo nobene sosede, ki ga je premagala, in kot da France ne bi videl na lastne oči, kako so mu trgali drobovino . . . Zaslišal je smeh! Čisto razločno! Le nekaj korakov stran je bilo! Pograbil je puško!

»Kdo jel?« Srce mu je razbijalo Pa ne od strahu — od nekega zanosa, od moči, ki jo je čutil v desnem kazalcu . . . !

»No, le nikar ne bodi tako hud.« Grmičevje se je zganilo . . . Lepa je bila. Temni lasje so v lahnih kodrih padali čez ramena, velike vlažne oči so zrle pogumno in nekoliko zapeljivo, ustnice so se šobile, kot da bi se jim zahotelo poljubov. Stopala je počasi, mehko čez skalovje, nekoliko preveč mestna obleka se je oprijemala vitkega života kakor poželenje.

»Stoj!« je zavpil France in nameril med oči. Osel je zopet zarigal.

»Kdo si?! Kaj hočeš od mene?« Nasmehnila se je. Nekoliko živčno si je popravila lase in v nasmešek je silila zadrega.

»Kdo te je poslal?! Hitro! Zini že!«

»Nihče me ni poslal. Sama sem prišla. Prinesla sem vina . . .«

»Nisem žejen!«

V grmovju ni bilo opaziti ničesar. Dekle je povsilo pogled. Nasmeh se je utopil v nekakšni otožnosti, roka, ki je ponujala steklenico, je omahnila. Franceta je obšlo zmagoslavje. Začutil je moč, ki je sevala iz naperjene cevi, v kazalcu je zapeljivo ščemelo.

»Na kolena!« je skoraj zavpil. Ubogala je.

»Pridi bliže!« Opazoval jo je prek cevi. Nežni obraz se je skremžil, v očeh so se zalesketale solze. Kolena so trdo drsala po robidovju.

»Kdo te pošilja!?«

»Nihče! Saj sem že povedala, da . . .«

»Kje se skriva sovražnik!?«

Pogledala ga je začudeno. Po licih so zdrknile solze. France se je tresel. V grlu ga je stiskalo sovrašтво, najraje bi sprožil in pobegnil in . . . solze so ga dražile, saj so bile kakor tiste prave. Milka je jokala, ko je odhajal, tudi mama in stara sosedka, solze so bile prav take; toda sovražnik je sposoben najpodlejših prevar, že v čitankah je pisalo in tudi starešine so pravili tako — ponuja ti vina, da ti strupa, hlini žalost, v resnici pa se veseli . . .

»Izpij!« je ukazal. Prijela je steklenico in pila. Požirala je. Zaprla je oči. Velike, temne trepalnice so še poudarile nežnost in mehkobo, prsi so se razkošno napele. Odmaknila je steklenico. Težko je dihala. France je povsilo puško.

»Vstani!« Hvaležno se je nasmehnila. Nekaj pričakovanju podobnega je zadrhtelo v solznih očeh.

»Greva!«

Stopala sta po kamniti stezi proti vasi. Siva pročelja so grozeče molčala; v temnih laseh se je svetlikala pajčevina.

Pred hišami so čepele starke in ju opazovale. Oblečene so bile v črno, kakor da čakajo na pogreb . . . potem so vstajale in jima sledile. France se je strahoma oziral. Krilile so z rokami, risale so nekakšne kroge po zraku, usta so se jim raztegnile v slinaste nasmehke, nekatere so se muzale in kazale na dekle, spet druge so zamaknjeno strmele v nebo.

»Ne oziraj se!« je zašepetala temnolaska. Prijela ga je za roko. Starke so zavzdihale. Bilo mu je neprijetno. Čutil je slabost, ki se je počasi polasčala telesa, in zazdelo se mu je, da so se hiše nevarno nagnile in da bo vsak čas zahreščalo . . . Pred gostilno so čakali starci, kot da bi gledal mrlič — nabuhli so bili in betežni, držali so se toga, nekoliko preveč slovesno, kmašna oblačila so smrdela po naftalinu.

»Tako, pripeljala sem ga!« je spregovorilo dekle. »Sedaj se nam ni treba ničesar več bati, mlad je in močan.« Nekateri najbrž niso dovolj dobro razumeli, stikali so glave in kazali na Franceta; mlajših ljudi ni bilo, tudi otrok ne.

»Samo da je zdrav,« je zavzdihnila neka starka. V množici je završalo. Prišli so bliže. Otipavali so ga in nekaj momljali med seboj. France ni vedel, kam bi z rokami, zalivala ga je vročica, na strehah ni bilo ničesar . . .

»Zdrav je!« so ugotovili in se zopet umaknili.

»Koliko zmore, bom pa že sama ugotovila,« se je zasmejala temnolaska.

»Kar daj, saj ti nobena ne brani.« Nekaj se jih je zahihitalo, potem so govorili vseprek in se šalili ... dekle ga je poljubilo na usta, nekdo je zažvižgal.

France je pil. Valovi so butali ob skalovje in bilo je, kot da bi se pogrezalo nekaj temnega v temo — valovi, lasje, vino ... mešalo se je in stapljalo, glasba, pijani glasovi; v vasi so rajali, udarjalo je ob čeri, lomilo se je, razpršilo v drobce; noč je požirala, sredi penečih se valov se je izgubljalo življenje nekih ljudi, v bučanju teme, v brezdanih globinah se je izničilo brez sledu vse, kar je drhtelo, kar je bilo pijanega, še strah ni segal kaj dlje od plitvin ... potem, potem je bila lučka, tudi solze so bile in enakomerno utripanje, kot da bi kričala samota in kriki so bili rdeči, zagrizli so se v oči, bili so utrinki, madeži; vino je zmagovalo in tema in luč; če bi ne bilo ust in oči in ušes ... cel kup smrti, strahov, bučanja, zmag, porazov, priostrenih robov, miline ... z obrazi, z nasmehi, z dlanmi, z ljubeznijo — obrazi so za izpiranje madežev in trebuhov, drugega se ne da otipati, le slutnja ostane, v odtenkih se zalesketajo črepinje česarkoli, tudi neba in pletenke, v odtenkih utripanja se prižiga in ugaša nekakšna minljivost brez konca in laž in Hana ... v silueti ni bilo luči, izgubljala se je v valovih in med borovci, tudi v laseh; prišla je, potem bo odšla, ostale bodo črepinje, kajti črepinje niso tema, srce pa utripa v temi, čeprav so utrinki rdeči kakor kri in ustnice in strahovi se rojevajo v temi in koprenja ...

»Prišla sem.«

»Prišla si, Hana, pa nimaš oči, tudi ust nimaš in ušes. Poglej, tukaj so črepinje. Vabijo! Sezuj se, draga Hana in pleši, pleši ... saj je noč in tema, veter ti bo razmršil lase in črepinje niso tema, Hana!«

»Nisem Hana! Marjetica sem! Tudi plesala ne bom, ker je lučka.«

»Ni lučke, Hana, le svetilnik je.«

»Nisem Hana!« Krilila je z rokama kot starke v vasi, glas ji je bil nekoliko hripav in tresel se je. Strmela je v noč, v valove in zdelo se je, da nekomu nekaj dopoveduje.

»Sezuj se, prosim! in pleši ... potem bodo ladje!«

»Ne bo jih, ker ni svetilnika, samo lučka je.« Obrnila se je k Francetu in sedla. »Ljubila se bova!« je spregovorila po daljšem premolku, skoraj ukazovalno. »Tukaj, vso noč, vse noči in otroci bodo in lučka ne bo ugasnila.« Božala ga je in poljubljala. Dlani so drsele po koži, mehko, tople so bile, tudi ustnice ... čutil jih je vsepovsod, bile so kot spomin, kot nekaj daljnega in zopet kot strast, ki zažiga, ki jemlje!

»Jaz sem vojak!« je zasopel France.

»Sleci se in sezuj, otipaj, kako toplo je v mojem telesu ... Ne boš več vojak!« Lučka je še zmeraj utripala, enakomerno, počasi, zadrhtela je na prsih, na obrazu, na stegnih, le za trenutek in zopet ugasnila. Bil je svetilnik, France je vedel, in dekle, ki ga je objemalo, je bila Hana, temnolaska vlažnih oči ... in svetilnik privablja ladje in sovražnik je sposoben najpodlejših prevar!

»Psica! Kdo te pošilja!?»

»Nihče, France! Poglej moje prsi, na, vzemi, jemlji . . .«

France se je iztrgal iz objema! Pograbil je puško!

»Kje je sovražnik!« je siknil grozeče in nameril. Ni se bala, še zmenila se ni. Božala se je po stegnih in si tlačila prste v mednožje.

»Ni sovražnika, France,« je zašepetala, »nikjer ni nobenega sovražnika, pridi, vzemi me, tako razvneto je, odprto, vlažno, poglej, daj roko France, pobožaj . . .«

»Kar daj, čakam!« Zapenjala si je obleko. Razmršeni lasje so jo delali bojevito, napadalno, tripajoča luč je odsevala v očeh, vstala je in se približala Francetu.

»Ubogal boš!« je siknila. »Na kolenih boš prosil!«

»Utihni, mrha!« je zahropel France.

»Izpraskala ti bom oči, prekleti!« Stiskala je zobe! Planila je razjarjena, začutil je bolečino. Pritisnil je! . . . Nič! Obšla ga je groza, puška je bila prazna! Segel je po bajonetu! Ni ga bilo! Krohotala se je, z izbuljenimi, rdeče svetlikajočimi se očmi, kakor hudič! Iztrgala mu je puško in jo vrgla v grmovje!!! Zagrabila ga je za zapestje in ga vrgla po tleh!!!

»Tako, sedaj pa bodi vojak! Straži!« V glavi je razbijalo, na obrazu je čutil prasko. Se naj mar preda? Ali ni že premagan? Razorožili so ga. Kaj naj počne . . . saj vojak vendar potrebuje orožje, tudi sovražnika, in njegova dolžnost je biti vojak . . . Hana se je počasi umirila in kmalu je bila zopet tista privlačna in nežna Hana, ki prosi ljubezen, ki hrepeni . . .

»Ni sovražnika, France!« Zvenelo je kot prošnja. »Mimo so tisti časi. Pridi, lepo nama bo! France!« Gledal je v tla.

»Grem! Stražiti moram! Kje je stražarnica?« Pritisnila ga je na prsi. Najraje bi se razjokal, kot pri materi, božala ga je po laseh.

»Hana, vrni mi orožje!« Zadrževal je solze. Zazrl se ji je v oči — ljubeče so bile, toda usmiljenja ni bilo v njih.

»Zakaj me ne kličeš Marjetica?« je vprašala zamišljeno. Gledala je nekam v temo, in zbal se je, da bo zopet krilila, ali da bo celo odšla in ga pustila samega. Stisnil bi! Tiščal! še, še . . . in dal bi jo morju; lepa bi bila nevesta Hana in morje bi bilo ljubimec, vso noč, in luč bi igrala; zjutraj bi prileteli galebi, Hane ne bi bilo več, a trupla molče in galebi bi odleteli in France bi bil vojak . . . v plitvinah so Marjetice, igrajo se s polžki, love jih in rade bi biserov, zato jih polagajo v mednožja in stiskajo in se smehljajo, ozirajo se na obalo, kjer so vojaki zadavili osla, tudi ognje so zakurili in pripravili bodo postelje, v odsvitlu svetilnika in ognjev se svetlikajo oči — pričakovanje je v njih, pričakovanje biserov . . . ob čeri pa udarja telo, lasje so kakor pajčolan, kakor radost, razdana vetru, iz nalahno stisnjenih pesti lezejo polžki; nekdo je zadavil Marjetico, vojaki so se razbežali, Marjetice so izgubljeno ponujale bisere, iz razprtih mednožij je kapljala z mrtvimi polžki pomešana pesmica o naši četici in sedmih kozličkih, svetilnik je omagoval . . .

Zdani se je. France se je zbegano oziral naokrog, Marjetic ni bilo, tudi Hane ne in trupla in pesmice . . . Zraven puške, ki je bila naslonjena

na skalo, so ležali še naboji in bajonet. Iz vasi se je razlegalo riganje in galebji kriki so bili kakor razdrobljeni odmev oslovske žalosti, ki ne terja ne tolažbe ne maščevanja, le krike! krike! in France bi kričal, kakor galeb ali kot osel, vseeno, le kričal bi in izkričal vse Marjetice, Hane, puške, svetilke, osle tega sveta . . . pograbil je puško — poletela je kakor odtrgana perut proti obzorju in izginila med valovi. Samo mehurčki so ostali. Potem je zmetal še naboj in bajonet, tudi čelado, prileteli so galebi in kljuvali mehurčke . . . Čutil je olajšanje, zmago, zavriskal bi; v plitvini so se svetlikale črepinje in polžki in biseri!

»Hana! Hana! Kje si? Hana!« Prislunil je . . . v vasi je rigal osel, med bučanjem valov so kričali galebi . . .

»Hana! Pridi, tvoj sem!« Ni je bilo . . . stekel je v vas. Tekal je med hišami, kričal, spraševal, prosil . . .

»Kakšna Hana?«

»Nobene Hane ne poznam!«

»Pomirite se, mladenič!«

»Ni je tukaj, nisem videl nobene Hane!«

»Ne vem!« so govorili in zijali začudeno.

»Tukaj, včeraj me je pripeljala v vas,« je dopovedoval zadihano, »zraven ste bili, videl sem vas!« Skomigali so z rameni, kimali, se režali, potem pa so se razšli in se porazgubili po hišah . . . kmalu ni bilo nikogar več — zaprte duri, celo okna; mlatil je po vratih, metal kamenje, kričal, jokal, prosil . . . Nič ni pomagalo. Vas, kot da bi pravkar izumrla, se je potopila v molk, še osel je utihnil. Taval je po ulicah, čez vrtove, preiskal je vsak kotiček, vsako luknjo, pogledal celo v cerkev, v zvonik, potem je sedel na stopnico in čakal. Nikogar ni bilo od nikoder. Sonce se je polagoma dvigalo, jutro se je prelevilo v dopoldan, po plotovih in vrtovih so se oglašali skržati, pod napuščem so ščebetale lastovke, v razpoke je silil bršljan in tudi Hana je bila tam, pod napuščem, po vrtovih, v bršljanu . . . vsepovsod je bila in njen nasmeh — mrtev je bil! izsušen, kakor razpoka v zidu, tudi oči . . . Izza vogala je pokukal starec in mahal z rokami, najbrž je hotel nekaj povedati, vendar France ni razumel ničesar. Planil je čez cesto.

»Kje je!? Povejte!« Zagrabil ga je za ovratnik! Starec je ostal miren. Gledal je srepo, skoraj sovražno in slina se mu je cedila po bradi.

»Spustite me, vojak!« je siknil ukazovalno. France se je zmedel.

»Povejte mi! Prosim vas!« je jecjal. »Včeraj sem prišel, saj se še spomnite, in tudi Hana, temnolaska, stražit sem prišel, Hana je bila, včeraj, hočem jo, moram, nikomur nočem nič žalega, iščem jo, vi gotovo veste.« Starec se je oziral po cesti, potem je pogledal Franceta in šele čez čas, kot da bi se pravkar spomnil, kaj je pravzaprav hotel, zamomljal:

»Vojak, izdani ste!«

France je osupnil, zmračilo se mu je pred očmi, kolena so mu zatrepetala, zajemal je zrak, napenjal oči . . . starec ga je odrinil.

»Kako izdan? Komu? Kdaj? Kdo ste pravzaprav vi?«

Nikogar ni bilo več, starec je izginil za nekimi vrati, še ozrl se ni in vrata so bila zapahnjena in v hiši je bilo tiho . . . Splazil se je čez plot,

prek vrtov, med robidovjem, po ozkih ulicah, med borovci — na obali je bil čoln in vesla! stekel je čez dvorišče, za cerkvijo, čez ploščad, nihče mu ni sledil, vas je bila tiha in prazna, kot prej, v preperelem lesu je zahreščalo, nekaj se je zlomilo! pa nič za to, morje je mirno! težko je bilo, le nekaj korakov; zazvonilo je! zamolklo je udarjalo, sililo je v možgane, tudi bolečina, in v moč, paralo je, tolklo, odmevalo... Zvezali so ga! nekaj so hoteli izvedeti, tudi tovariš je bil in poveljnik, polžki so umirali! morje je bilo velika, sinja svoboda, le nekaj korakov! in zvonjenje je bilo in čoln...

»Obsojeni ste! Kazen se izvrši takoj!«

Molčal je! namerili so puške — tako majhne luknjice, kot polžki! Čoln se ja zaganjal ob čeri, zvonjenje je sililo vse globlje, nekje v bližini je kričal galeb... nekaj se je utrgalo, morda zemlja! bližala se je z velikansko naglico, ni vedel, da je tako daleč, potem je bila čisto blizu in morje...!

Nada
Matičič

Pomiritev

(odlomek)

Eva Ravnikarjeva je prišla na most med templjem z belo hišo in sežigališčem. Na breg so pravkar poglagali žensko truplo. Bilo je povito v belo rjuho in od nog do glave povezano v sveženj, edino obraz je bil na pol odkrit. Iz nosu sta štrleli svečki. Zdel se ji ni star, morda največ petdeset, toda Martin je bil vseeno pri osemdesetih boljši. Sorodniki so čepeli okoli trupla, kot bi sedeli ob kakršnikoli drugi priliki, nič poseb-

nega se ni poznalo na njih, ne v gibih ne v govorjenju. Možje so sestavljali grmado. Bili so komaj pri polovici, ko se je zataknilo. Zmanjkalo je drv. Spričkali so se, dva sta se z obredno počasnostjo nekam izgubila, ali sta bila poslana, a namesto njiju je iz temne luknje priropotal voziček z dragocenim tovorom. Živahno prigovarjanje se je kmalu razširilo še na sosednje pomole z grmadami in privabilo mešetarje in gledalce. Ženske se v moška opravila niso vtikale. Z napušča zlate pagode se je včasih spustila črna ptica na počrnelo kamenje v plitvinah svete Bagmati. Druge so mirno čepele v napuščih in na lesenih gredah z rezljanimi figurami in vse brez izjeme strmele proti mrličem. Na kaj so čakale? Se še niso navadile, da jim plen pospravi ogenj